

УДК 81'38:070](477) «20»

DOI: 10.31470/2518-7600-2018-6-26-41

OCCASIONALISMS IN THE LANGUAGE OF THE UKRAINIAN PRESS IN THE EARLY XXI CENTURY: FUNCTIONAL AND STYLISTIC ASPECT

ОКАЗІОНАЛІЗМИ В МОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ФУНКЦІОНАЛЬНО- СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Шинкар Тетяна,

кандидат філологічних наук,
викладач кафедри української і
зарубіжної літератури та
методики навчання
tatianapanchenko@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0704-0059>

ID: A-3147-2019

ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницький
державний педагогічний
університет
імені Григорія Сковороди»,
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401

Shynkar Tetiana,

Ph.D. in Philological Sciences,
lecturer of Ukrainian and
foreign literature and methods
of teaching
tatianapanchenko@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0704-0059>

ID: A-3147-2019

Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University,
30, Sukhomlynsky Str.,
Pereiaslav-Khmelnytskyi,
Kyiv region, Ukraine, 08401

ABSTRACT

It is found out that occasionalisms or individual author's innovations are a kind of neologisms. In the 70–80's of the 20th century linguists noted that author's neologisms were rarely used in the publicistic style, in particular in the language of the press. The purpose of their introduction in the language of newspapers and magazines is the desire to enhance the expression of the utterances, to give the expressiveness of the stenciled and stamped language of the newspapers. It is investigated that at present

linguists record an active use of the occasional vocabulary that is caused by many factors of an extra- and inter-language character.

Occasionalisms are expressively colored words, formed on the basis of the already existing words or phrases in the language, often with a violation of the linguistic norms. Unlike neologisms, they have a novelty which is preserved regardless of the real time of their formation. There are some criteria of the distinguishing neologisms and occasionalisms: neologisms are lexical units of the language and speech, and occasionals are mere speech; the presence of the author is not essential for the neologisms, and it is essential for the occasionalisms. Neologisms have out-of-text and textual significance, and occasionalisms are only textual; the novelty of neologisms is primarily due to the novelty of detonate, and the novelty of occasionalisms – with the unusual combination of the morphemes and components of the words; the freshness of the neologisms subsequently disappears as a result of their complete lexicalization.

The article also gives an analysis of the occasional words, among which there is a large number of the compound words that are the result of the trend of the linguistic economy. Among the occasionalisms, the law of saving language energy is above all found in the word formation, because complex words are compact in shape and their meaning is easily perceived by the reader.

The activation of the occasionalisms has been recorded mainly in the thematic groups, where the assessment of the work of well-known politicians and public figures is given: «Ukrainian and Russian relations», «Characteristics of the authorities», «Social and political events», «International relations», «Crime»Culture and leisure».

It is concluded that the most numerous group of occasionalisms is formed by the nouns, much less by the verbs and adjectives. The usage of the noun occasionalisms is caused by a need to nominate new realities, objects, phenomena, concepts, their properties, etc. They occur by involving all forms of the word formation which are available in the Ukrainian language, but the most productive is affixation, the basis and words formation.

Keywords: occasional vocabulary, the language of the press, the 21st century, the ways of word formation, thematic groups, expressively colored words, the law of language saving.

Постановка проблеми. У публіцистичному стилі акумульовані слова з різними стилістичними функціями, зокрема, у мову ЗМІ активно проникають оказіоналізми. Вони увіражують текст та привертають увагу читача.

Оказіоналізми – це незвичні та експресивно забарвлені слова, утворені на основі вже існуючих у мові слів або словосполучень інколи з порушенням мовних норм. Від неологізмів їх відрізняє новизна, збережена незалежно від реального часу їх утворення (Українська мова, 2004: 432). А. В. Янков називає критерії розмежування неологізмів та оказіоналізмів: 1) неологізми є лексичними одиницями мови й мовлення, а оказіоналізми – лише мовлення; 2) для неологізмів наявність автора не є суттєвою, а для оказіоналізмів – вона суттєва; 3) неологізми мають позатекстове й текстове значення, а оказіоналізми лише текстове; 4) новизна неологізмів пов'язана передусім з новизною денотата, а новизна оказіоналізмів – з незвичністю поєднання морфем та компонентів слів; 5) свіжість неологізмів згодом зникає внаслідок їхньої повної лексикалізації (Янков, 2004: 9).

Виникнення оказіоналізмів у мові ЗМІ – процес безперервний і тривалий, адже швидко реагує на зміни в суспільстві, тож потребує постійного вивчення. Саме це зумовлює актуальність дослідження.

Метою розвідки є вивчення питання вживання оказіоналізмів у мові вітчизняної періодики початку ХХІ століття. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання завдань: визначити шляхи утворення оказіональних лексем у публіцистичних текстах початку ХХІ століття; з'ясувати їхню роль у різних тематичних групах статей вітчизняних друкованих ЗМІ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У мовознавчій науці існує немало розвідок про оказіоналізми, у яких досліджено шляхи їхнього утворення, сфери поширення, диференціацію неологічних термінів, визначені причини виникнення та окреслені функції. Уживання оказіоналізмів у мові ЗМІ аналізують Л. А. Дядечко (Дядечко, 2009), Н. Ф. Клименко (Клименко, 2008), Ж. В. Колоїз (Колоїз, 2007), М. І. Навальна (Навальна, 2011), О. А. Стишов (Стишов, 2003), О. Г. Тодор (Тодор, 2012), О. М. Турчак (Турчак, 2005) та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виникнення індивідуально-авторських новотворів у ЗМІ – процес безперервний і тривалий, адже мова швидко реагує на зміни в суспільстві, тож потребує постійного вивчення.

Демонстрацією постійного прагнення до небуденного та оригінального способу вираження думки називає процес утворення okazіonalіzmів Ж. В. Колоїз. За її словами, це прагнення спонукає до пошуку таких стилістичних прийомів, що сприяли б додатковій інтенсифікації виразності (Колоїз, 2007:100). За О. М. Турчак, okazіonalіzми мають характерні такі ознаки: належність до мовлення, утворюваність, залежність від контексту, одноразовість і нерегулярність використання, ненормативність, незвичність і новизна, експресивність, індивідуальна належність (Турчак, 2005:8). Подібні особливості називає науковець Л. А. Дядечко, яка досліджує okazіonalіzми в сучасних рекламних текстах (Дядечко, 2009:82).

Велику кількість серед цієї лексики становлять складні слова, адже можуть бути результатом дії тенденції мовної економії. З-поміж okazіonalіzmів закон економії мовної енергії передусім виявлений у словоскладанні, адже складні слова є компактними за формою, а їхнє значення легко сприймається читачем.

Процес активного вживання okazіonalіzmів у мові української періодики триває в другому десятилітті ХХІ ст. На їхні приклади натрапляємо в тематичних групах: «Українсько-російські відносини», «Характеристика представників влади», «Суспільно-політичні події», «Міжнародні відносини», «Кримінал», «Культура та дозвілля».

Найбільш численну групу okazіonalіzmів складають іменники, значно менше дієслів та прикметників. Уважаємо, що перевага іменникових okazіonalіzmів викликана потребою номінувати нові реалії, предмети, явища, поняття, їхні властивості тощо. Їхнє виникнення відбувається за участю всіх наявних в українській мові способів словотворення, однак найбільш продуктивно виявляють себе афіксація, осново- та словоскладання.

У тематичній групі «Українсько-російські відносини» автори нерідко називають принизливими словами В. Путіна. Наприклад, оказіоналізм *недоцар* утворений за допомогою власне дієслівного префікса **недо-**. Лексема з негативнооцінною конотацією номінує особу, що є поганим керівником держави, напр.: *На екрані бачимо Путіна, обрамленого синьо-жовтими портретами Януковича, і цей «недоцар» читає дитячим голосом віршика* («Україна молода», 20.11.2014). Однак цим негативні назви В. Путіна не обмежені. Автори використовують оказіоналізми, спродуковані від прізвища російського президента: *путінобачення*, *чоловічок-путікантроп*. Лексема *путінобачення* утворена за допомогою телескопії. Слово має два усічені компоненти: перший **путіно-** лежить в основі віднонімного прикметника *путінський* – «той, хто належить Путіну або перебуває під його контролем»; другий компонент оказіоналізму **-бачення** є усіченою частиною слова *телебачення* («передавання зображень на відстань за допомогою засобів електро- або радіозв'язку» (Словник української мови, 1979:60)), тому оказіоналізм тлумачимо як «перебування людей під контролем політики В. Путіна». Юкстапозит *чоловічок-путікантроп* має дві частини: зменшено-пестливу лексему *чоловічок* (ужиту навмисно, аби підкреслити низький ріст В. Путіна і його ницість як людини) та оказіоналізм *путікантроп*, утворений від прізвища **Путін** і компонента **-антроп**: «друга частина складних слів, що означає: «викопна людина» (Бибик, 2006:46). Оказіоналізм *путікантроп* тлумачимо як «путіноподібна людина з низьким рівнем розвитку», напр.: ... *у багатьох росіян контакт з батьками абсолютно втрачено, – ті під повним контролем путінобачення* («Кримська Світлиця», 4.03.2016); *Замість того, щоб «язви мира ізціляти» (за Шевченком), маленький чоловічок-путікантроп узявся несамовито їх множити: Придністров'я в Молдові, Абхазія й Південна Осетія в Грузії, Крим, Луганська й Донецька області в Україні* («Україна молода», 18.11.2015). Лексеми *недоцар* і *чоловічок-путікантроп* є образливими, вони підсилюють вираження негативного ставлення авторів до В. Путіна: зневагу,

презирство та зверхність. За допомогою okazіоналізму путінобачення висловлене несхвалення авторитарних методів правління російського президента.

У цій же тематичній групі фіксуємо okazіоналізм, спродукований за допомогою телескопії, – *Гейропа*. У слові поєднані дві усічені частини: жаргонізм, що позначає належність до гомосексуалістів або підтримку їхнього руху, «гейський», та власна назва «Європа», напр.: *Простіше з Лавровим. Ховаючись за спинами лідерів держав, мабуть, щоб не потрапити на офіційні фото й не ошелешити російських ворогів «Гейропи» наліпочкою «Я Шарлі» («Український тиждень», 15.01.2015).* Слово має іронічний відтінок, воно передає глузування автора з людей, які агресивно налаштовані проти Європи, її жителів та їхнього ліберального ставлення до сексуальних меншин.

У тематиці «Українсько-російські відносини» поширеним okazіоналізмом є *рашист*, утворений суфіксальним способом. Його твірна основа походить від англійського слова *Russia*, що означає Росія, до неї додано суфікс **-ист**, звідси слово – *рашист*. Визначаємо семантику okazіоналізму: «учасник чи прихильник політичної ідеології Російської Федерації, що ґрунтується на принципах вищого призначення російської цивілізації та підтримує концепцію «русского мира». Поза тим, на нашу думку, лексему утворено за зразком іменника *фашист* – «прибічник, прихильник фашизму; член фашистської організації» (Словник української мови, 1979:571), напр.: *Блукаючий інтернетом плакат з червоноармійцем, що обіцяє: «Перемогли фашистів – переможемо й рашистів» – це прикольно, але повертає нас до тієї ж таки радянсько-російської парадигми («Кримська Світлиця», 13.05.2016); Крім того, почавши акцію, її учасники чогось забули про полонених. Та й про тих людей, які з певних причин залишилися на тимчасово окупованій території й чекають визволення від рашистів («Урядовий кур'єр», 1.03.2017).* Okazіоналізм *рашист* в українських публіцистичних текстах виступає засобом вираження негативного емоційного стану мовця, що репрезентує відразу та зневагу до ворогів, проти яких ідеться в тексті.

Нерідко в мові української преси другого десятиліття ХХІ ст. функціонують оказіоналізми, які належать до стилістично-зниженої лексики: *майдаун*, *майданутий*, *майданутий*, *покомуніздити*. У 2013-2014 роках у нашій країні відбулися акції протесту, які отримали назву Майдан, або Євромайдан. З того часу противники тих подій та громадяни Російської Федерації, які мають негативне ставлення до українців, почали вигадувати на них різні образливі слова: *майдаун*, *майданутий*. Іменниковий оказіоналізм *майдаун* утворено за допомогою телескопії внаслідок приєднання усіченої частини від власної назви *Майдан* – **май-**, та слова **даун**, що є складовою словосполуки *синдром Дауна*, напр.: *Ну, ніяк це не збігалося з образом страшних «майдаунів»!* («Чорноморські новини», 7.03.2015); *На відміну від тверджень сьогоднішньої кримської влади, що кримська Самооборона з'явилася, мовляв, як реакція на загрозу з боку майдаунів, насправді її почали формувати на півострові ще в жовтні 2013 року* («Кримська Світлиця», 3.03.2017). На нашу думку, лексема *даун* вульгаризує оказіоналізм *майдаун*, через що мовна одиниця переходить до стилістично зниженої лексики.

Прикметниковий оказіоналізм *майданутий* походить від дієслова *майданути*, який А. М. Нелюба в «Словнику лексико-словотвірних інновацій» (2014 року) тлумачить як «миттєву, разову дію, пов'язану з Майданом (про усунення від влади під тиском Майдану)» (Нелюба, 2015:112). Тому значення оказіоналізму *майданутий* трактуємо як «зневажлива назва тих, хто брав участь у подіях Майдану під час усунення влади». У слові *майданутий* відбулася ад'єктивація дієприкметника, що перейшов до розряду прикметника, напр.: *...з їхніх розмов ставало зрозумілим, що вони є колишніми «беркутівцями», які обшукуваним і затриманим, окрім усього, заявляли: «Дострибалися, майдануті!»* («Україна молода», 10.11.2015); *Міліція на яких місцях була, на тих і залишилася. Казали нам: «Ви ж майдануті, ви ж знову підете туди воювати»* («Український тиждень», 13.06.2015). Оказіоналізм *майданутий* теж є образливим словом, яке належить до стилістично-зниженої лексики.

Оказіональне дієслово, що вживають у публіцистичних текстах про українсько-російські відносини, *покомуніздити* утворене від слова *комунізм* за аналогією до обценної лексики та має значення: «повернутися до комуністичного минулого», напр.: *Ще покомуніздитимемо! На окупованій бойовиками території Донбасу в селищі Кринична створили перший колгосп* («Україна молода», 15.04.2015). Оказіоналізм *покомуніздити* є звulгаризованою лексемою, спродукованою автором задля висловлення презирства до описуваної події.

Як зауважує Л. О. Ставицька, нинішнє суспільство схвильоване пандемічним поширенням нецензурної лексики в різних сферах українського соціуму, «яке набуває ознак соціальної катастрофи, природно виливається в доволі регулярні журналістсько-письменницькі дискурси на шпальтах періодики й викликає справедливе занепокоєння науковців» (Ставицька, 2008:13).

У мові друкованих мас-медіа при описі українсько-російських відносин нерідко дієслова утворюють від власних назв. Оказіоналізм *обандеритися* є похідним від прізвища українського політичного діяча С. Бандери. У продукуванні цієї лексеми задіяний префіксально-суфіксально-постфіксальний спосіб (до основи додано префікс **о-**, дієслівний суфікс **-и-** та постфікс **-ся**). Оскільки останніми роками росіяни називають українців *бандерівцями*, що тлумачимо як «націоналістично налаштований українець», то okazіональне дієслово *обандеритися*, на нашу думку, має значення: «набути рис бандерівця, українця», напр.: *А я, на їхній погляд, вже достатньо обандерився». Усе ж таки понад 10 років служив та проживав на Волині, в одному з найпатріотичніших куточків країни, – говорить Ігор Підлісний* («Віче», 06.2016).

У текстах тематичної групи «Міжнародні відносини» вживають okazіоналізм *білорусизувати*, утворене від власної назви *Білорусь*. Лексему спродуковано за допомогою суфіксального способу (суфікс **-изува-**). Більшість дієслів із суфіксами **-ізува-(-изува-)** мають перехідне значення та утворені за зразками структурно-семантичних словотвірних типів: дієслова зі значенням «забезпечувати чи охоплювати тим, на що вказує твірна основа мотивувального іменника»;

дієслова зі значенням «досягати того або перетворювати в те, на що вказує твірна мотивуюча іменникова основа» (Жовтобрюх, 1979:177-178). Тому okazіоналізм *білорусизувати* витлумачуємо так: «надавати білоруських ознак», напр.: *президент Білорусі ... трохи заграє з опозицією, трішки білорусизує схід (там почали частіше зустрічатися білоруськомовні вивіски)* («Кримська світлиця», 4.12.2015). Аналізовані okazіоналізми *обандеритися* та *білорусизувати* вжиті в переносному значенні; їх об'єднує спільне значення «набувати рис кого- чи чого-небудь».

В українських мас-медіа для вираження негативної оцінки широко вживають okazіоналізми, серед яких більшість – іменникових (88 %), утворених за допомогою афіксального способу словотворення й осново- та словоскладання. Найпродуктивнішими в системі афіксального словотвору є суфіксальний та префіксально-суфіксальний, незначна кількість лексем утворена за допомогою префіксального та префіксально-постфіксального способів. Цінним мовним матеріалом є іменникові okazіоналізми, що є складними словами. Okazіональні композити сформовані за зразком «іменник+іменник», «іменник+займенник». Крім того, ефекту okazіональності при створенні нових лексем автори досягають, використовуючи такі способи, як телескопія, аналогія, зрощення, графікація. Менш уживаними в публіцистичних текстах є дієслова (9 %) та прикметники (3 %), у продукуванні яких задіяні префіксально-суфіксально-суфіксальний та суфіксальний способи.

Okazіоналізми проникають у тематичні групи громадсько-політичного характеру: «Суспільно-політичні процеси», «Характеристика представників влади», «Українсько-російські відносини», «Кримінал» та «Міжнародні відносини», у яких лексеми виконують експресивну та компресивну функції. Переважно всі okazіоналізми наділені негативним значенням, виражаючи осуд, зневагу, докір чи насмішку автора. Деякі з них є звulьгаризованими одиницями та виражають грубість, зокрема до конкретного об'єкта презирства. Часом okazіоналізми утворені від власних назв: прізвищ відомих політичних діячів, історичних осіб, назв країн, назви

протестної акції тощо. У тематичній групі про культуру та дозвілля okazіоналізми наділені нейтральним значенням та виконують інформативну функцію.

Творення okazіоналізмів відображає закон мовної економії, що дозволяє передати конкретне поняття у формі одного знака, що подібний до синонімічної описової конструкції. За допомогою мовної економії відбувається ущільнення інформації та досягається оптимізація її передачі.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, okazіоналізми активно проникають у мову друкованих ЗМІ. Їхня поява зумовлена позамовними чинниками соціального, комунікативного та психологічного характеру. Okazіоналізми є незвичними, експресивно забарвленими словами, які по-новому й оригінально називають предмети, явища дійсності, але вони спродуковані з порушенням законів словотворення чи мовної норми.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем, пов'язаних із функціонуванням okazіональних слів у мові преси. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в детальному вивченні вживанні цієї лексики у заголовках періодики.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бирик С. П., Сютя Г. М. Словник іншомовних слів : тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
2. Дядечко Л. А. Okazіоналізми в сучасних рекламних текстах: когнітивно-прагматичний і соціофункціональний аспекти. *Studia Linguistica*. 2009. Вип. 3 С. 76-83.
3. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі* : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
4. Колоїз Ж. В. *Українська okazіональна деривація*. Київ : Акцент, 2007. 310 с.
5. Навальна М. І. *Динаміка лексикону української періодики початку ХХІ ст.* Київ, Інститут української мови : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328с.

6. Нелюба А. М., Редько Є. *Лексико-словотвірні інновації* (2014) : Словник / заг. ред. А. М. Нелюби. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2015. 220 с.

7. *Словник української мови* : в 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1979. Т. 10. С. 571.

8. *Словотвір сучасної української літературної мови* / І. І. Ковалик, Л. О. Родніна, А. П. Грищенко та ін. ; відп. ред. М. А. Жовтобрюх : АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1979. 406 с.

9. Ставицька Л. О. *Українська мова без табу* : словник нецензурної лексики та її відповідників : обценізми, евфемізми, сексуалізми / Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту. Київ : Критика, 2008. 455 с.

10. Стишов О. А. *Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації)* : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.

11. Тодор О. Г. Соціально зумовлені іменники-оказіоналізми у мові сучасних інтернет-ЗМІ (суфіксальний словотвір). *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки (Мовознавство)*. 2012. Т. 137. С. 92-95.

12. Турчак О. М. *Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття* : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ., 2005. 19 с.

13. *Українська мова* : Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

14. Янков А. В. *Соціально-політичні неологізми та оказіоналізми в американському варіанті англійської мови : структура – семантика – функціонування* : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Львів, 2004. 20 с.

REFERENCES

1. Bybyk, S. P., Siuta, H. M. (2006). *Slovnýk inšomovnykh slov : tlmachennia, slovotvorennia ta slovovzhyvannia* [Dictionary of foreign words: interpretation, word-formation and word-formation]. Харків : Фоліо. [in Ukrainian].

2. Diadechko, L. A. (2009). *Okazionalizmy v suchasnykh reklamnykh tekstakh : kohnityvno-prahmatychnyi i sotsiofunktsionalnyi aspekty* [Occasionalism in modern advertising texts: cognitive-pragmatic and socio-functional aspects]. *Studia Linguistica – Studia Linguistica*. 3. 76-83 [in Ukrainian].

3. Klymenko, N. F., Karpilovska, Ye. A., Kysliuk, L. P. (2008). *Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykonu : monohrafiia* [Dynamic processes in modern Ukrainian lexicon : monography]. Kyiv : Vydavnychy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].

4. Koloiz, Zh. V. (2007). *Ukrainska okazionalna deryvatsiia* [Ukrainian Occasional Derivation]. Kyiv : Aktsent [in Ukrainian].

5. Navalna, M. I. (2011). *Dynamika leksykonu ukrainskoi periodyky pochatku XX – XXI st.* [The dynamics of the lexicon of the Ukrainian periodicals at the beginning of the 21st century]. Kyiv, Instytut ukrainskoi movy : Vydavnychy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].

6. Neliuba, A. M., Redko, Ye. (2015). *Leksyko-slovotvirni innovatsii (2014) : Slovnyk* [Lexicon-word-building innovations (2014) : Dictionary]. Kharkiv : Kharkivske istoryko-filolohichne tovarystvo [in Ukrainian].

7. Bilodid, I. K. (Ed.). (1979). *Slovnyk ukrainskoi movy : v 11 tomakh* [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv : Naukova dumka. 10. 571 [in Ukrainian].

8. Zhovtobriukh, M. A. (Ed.). (1979). *Slovotvir suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy* [Word of the Modern Ukrainian Literary Language]. Kyiv : Nauk. dumka [in Ukrainian].

9. Stavyt'ska, L. O. (2008). *Ukrainska mova bez tabu : slovnyk netsenzurnoi leksyky ta yii vidpovidnykh : obstsensizmy, evfemizmy, seksualizmy* [Ukrainian language without taboo: dictionary of obscene vocabulary and its correspondences: obzsenizma, euphemism, sexualism]. Kyiv : Krytyka [in Ukrainian].

10. Styshov, O. A. (2003). *Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialy movy zasobiv masovoi informatsii) : monohrafiia* [Ukrainian vocabulary of the end of XX century (based on the language of the media): monography]. Kyiv : Vyd. tsentr KNLU [in Ukrainian].

11. Todor, O. H. (2012). *Sotsialno zumovleni imennyky-okazionalizmy u movi suchasnykh internet-ZMI (sufiksalni slovotvir)* [Socially determined nouns-occasionalisms in the language of modern Internet media (suffixal word-formation)]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Filolohichni nauky (Movoznavstvo) – Scientific notes of NaUKMA. Philology (Linguistics)*. 137. 92-95 [in Ukrainian].

12. Turchak, O. M. (2005). *Okazionalizmy v movi ukraïnskoi presy 90-kh rokiv XX stolittia* [Occasionalism in the language of the Ukrainian press of the 90's of the 21st century]. Extended abstract of candidate's thesis. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

13. Rusanivskyi, V. M., Taranenko, O. O., Ziabliuk, M. P. et al. (Eds.). (2004). *Ukrainska mova : Entsyklopediia* [The Ukrainian language: Encyclopedia]. Kyiv : Vydavnytstvo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana [in Ukrainian].

14. Iankov, A. V. (2004). *Sotsialno-politychni neolohizmy ta okazionalizmy v amerykanskomu varianti anhliiskoi movy : struktura – semantyka – funktsionuvannia* [Socio-political neologisms and occasionalities in the American version of the English language: structure – semantics – functioning]. Extended abstract of candidate's thesis. Lviv [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті з'ясовано, що оказіоналізми, або індивідуально-авторські новотвори, є різновидом неологізмів. У 70–80-х роках XX ст. мовознавці зазначали, що індивідуальні неологізми в публіцистичному стилі, зокрема в мові преси, уживали рідко. Метою їх уведення в мову газет і журналів є прагнення посилити експресію вислову, надати експресивності трафаретній і штампованій мові газет. Досліджено, що в нинішній час мовознавці фіксують активне використання оказіональної лексики, зумовлене багатьма чинниками позамовного та внутрішньомовного характеру.

Оказіоналізми називають експресивно забарвлені слова, утворені на основі вже існуючих у мові слів або словосполучень, часто з порушенням мовних норм. На відміну від неологізмів, їм притаманна новизна, збережена незалежно від реального часу їх утворення. Існують критерії розрізнення

неологізмів та okazіоналізмів: неологізми є лексичними одиницями мови й мовлення, а okazіоналізми – лише мовлення; для неологізмів наявність автора не є суттєвою, а для okazіоналізмів – вона суттєва; неологізми мають позатекстове й текстове значення, а okazіоналізми лише текстове; новизна неологізмів пов'язана передусім з новизною денотата, а новизна okazіоналізмів – з незвичністю поєднання морфем та компонентів слів; свіжість неологізмів згодом зникає внаслідок їхньої повної лексикалізації.

У розвідці здійснено аналіз okazіональних слів, серед яких велику кількість становлять складні слова, що є результатом дії тенденції мовної економії. 3-поміж okazіоналізмів закон економії мовної енергії передусім виявлений у словоскладанні, адже складні слова є компактними за формою, а їхнє значення легко сприймається читачем.

Активізацію okazіоналізмів зафіксовано переважно в тематичних групах, у яких дається оцінка роботі відомим політикам та громадським діячам: «Українсько-російські відносини», «Характеристика представників влади», «Суспільно-політичні події», «Міжнародні відносини», «Кримінал», «Культура та дозвілля».

Зроблено висновки, що найбільш численну групу okazіоналізмів складають іменники, значно менше дієслів та прикметників. Перевага іменникових okazіоналізмів викликана потребою номінувати нові реалії, предмети, явища, поняття, їхні властивості тощо. Їхнє виникнення відбувається за участю всіх наявних в українській мові способів словотворення, однак найбільш продуктивно виявляють себе афіксація, осново- та словоскладання.

Ключові слова: okazіональна лексика, мова преси, ХХІ століття, способи словотворення, тематичні групи, експресивно забарвлені слова, закон мовної економії.

АННОТАЦІЯ

В статті встановлено, що окказионализмы, или индивидуально авторские новообразования, являются разновидностью неологизмов. В 70-80-х годах ХХ в. языковеды отмечали, что индивидуальные неологизмы в

публицистическом стиле, в частности в языке прессы, употребляли редко. Целью их введения в язык газет и журналов является стремление усилить экспрессию высказывания, предоставить экспрессивность трафаретного и заштампованного языка газет. Доказано, что в настоящее время языковеды фиксируют активное использование окказиональной лексики, что обусловлено многими факторами внеязыкового и внутриязыкового характера.

Окказионализмами называют экспрессивно окрашенные слова, образованные на основе уже существующих в языке слов или словосочетаний, часто с нарушением языковых норм. В отличие от неологизмов, им присуща новизна, сохранена независимо от реального времени их образования. Существуют критерии различения неологизмов и окказионализмов: неологизмы являются лексическими единицами языка и речи, а окказионализмы – только речи; для неологизмов наличие автора не является существенной, а для окказионализмов – она существенна; неологизмы имеют внетекстовое и текстовое значение, а окказионализмы только текстовое; новизна неологизмов связана прежде всего с новизной денотата, а новизна окказионализмов – с необычностью сочетания морфем и компонентов слов; свежесть неологизмов впоследствии исчезает вследствие их полной лексикализации.

В разведке осуществлен анализ окказиональных слов, среди которых большое количество составляют сложные слова, что является результатом действия тенденции языковой экономии. Среди неологизмов закон экономии языковой энергии прежде всего обнаружен в словосложении, ведь сложные слова являются компактными по форме, а их значение легко воспринимается читателем.

Активизация окказионализмов зафиксирована преимущественно в тематических группах, в которых дается оценка работе известным политикам и общественным деятелям: «Украинско-российские отношения», «Характеристика представителей власти», «Общественно-политические события», «Международные отношения», «Криминал», «Культура и досуг».

Сделаны выводы, что наиболее многочисленную группу неологизмов составляют существительные, значительно меньше глаголов и прилагательных. Преимущество именных окказионализмов вызвана потребностью номинировать новые реалии, предметы, явления, понятия, свойства и тому подобное. Их возникновение происходит с участием всех имеющихся в украинском языке способов словообразования, однако наиболее продуктивно проявляют себя аффиксация, осново- и словосложение.

Ключевые слова: окказиональная лексика, речь прессы, XXI век, способы словообразования, тематические группы, экспрессивно окрашенные слова, закон языковой экономии.